

स्नानानुलेपने चैभिर्वर्जितो नातिविस्तरः ।

देवीपरिजनादीनाममात्यवणिजामपि ॥ १८ ॥

प्रत्यक्षचित्रचरितैर्युक्तो भावरसोद्भवैः ।

अन्तनिष्क्रान्तनिखिलपात्रोद्भू इति कीर्तितः ॥ १९ ॥

बिन्दादयो वक्ष्यन्ते । आवश्यकं संध्यावन्दनादि ।

अङ्कप्रस्तावाद्गर्माङ्कमाह—

अङ्कोदरप्रविष्टो यो रङ्गद्वारामुखादिमान् ।

अङ्कोऽपरः स गर्माङ्कः सबीजः फलवानपि ॥ २० ॥

यथा बालरामायणे—रावणं प्रति कोहलः ।

‘श्रवणैः पेयमनेकैर्दृश्यं दीर्घैश्च लोचनैर्बहुभिः ।

भवदर्थमिव निबद्धं नाट्यं सीतास्वयंवरणम् ॥’

इत्यादिना विरचितः सीतास्वयंवरो नाम गर्माङ्कः ।

अथ पूर्वं पूर्वरङ्गः सभापूजा ततः परम् ।

कथनं कविसंज्ञादेर्नाटकस्याप्येथामुखम् ॥ २१ ॥

तत्रेति नाटके ।

यन्नाट्यवस्तुनः पूर्वं रङ्गविघ्नोपशान्तये ।

इति भावः । पात्रैः सहायैः । एभिर्दूराह्वानादिभिः । देवी राजपत्नी । परिजनास्तत्परिचारकाः राजकुमारादयो वा । अन्ते समाप्तौ निष्क्रान्तानि रङ्गाभिर्गतानि निखिलानि पात्राणि नायकतत्सहायादयो यस्य सः । सूत्रधारक्रियमाणं मङ्गलं रङ्गद्वारम् । आमुखं प्रस्तावना । आदिना सभापूजाकविसंज्ञादीनां ग्रहणम् । फलं नायकनिष्पाद्यप्रधानप्रयोजनम् ॥ भवदर्थमिति । भवते प्रयोजनमित्यर्थः । इवोत्प्रेक्षायाम् । भवतो बहूनि श्रवणानि लोचनानि च सन्ति, भवतैव तद्गृहं श्रोतुं च योग्यमित्यर्थः ॥ नाटकरचनापरिपाटीमाह—तत्रेति । पूर्वं प्रथमम् । समाजिकसमूहः सभा, तस्याः पूजा प्रशंसा । ततः पूर्वरङ्गात् । संज्ञादेरित्यादिपदेन गोत्रमातापितृणां ग्रहणम् । नाटकस्यापीत्यनेन संज्ञाकथनमित्यनेनान्वितम् । नाट्यमभिनेतव्यं वस्तु वर्णनीयपदार्थः । रङ्गं चलयस्थानम्, तत्र

१. अङ्क इति । अङ्कपदस्य निरुक्तिरुक्ता नाट्यशास्त्रे—‘अङ्क इति रुढिशब्दो भावैश्च रसैश्च रोहयत्यर्थान् । नानाविधानयुक्तो यस्मात्तस्माद्भवेदङ्कः ॥’ इति ॥

२. सबीज इति । बीजं वक्ष्यमाणलक्षणम् ॥